

บทวิเคราะห์เรื่องค่านิยมที่เปลี่ยนไป: จากลูกผู้ชายของ “ศรีบูรพา” ถึง ดร. ลูกทุ่งของ “บุญเหลือ”

ดร. วิภา กองกะนันท์

นักศึกษาและผู้สนใจวรรณคดีสมัยใหม่
ของไทย ย่อมสังเกตเห็นว่ารูปแบบของบัน
เทิงคดี ซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปรูปแบบ
หนึ่งในระบอบศรีอยุธยา คือ นวนิยาย
อันเป็นบันเทิงคดีร้อยแก้วที่ผู้เขียนมักได้วัตถุดิบ
มาจากสังคมร่วมสมัยของผู้เขียนบ้าง จาก
ประวัติศาสตร์บ้าง หรือจากจินตนาการของผู้
เขียนบ้าง และไม่ว่าผู้เขียนจะได้วัตถุดิบมา
จากแหล่งใดแหล่งหนึ่ง หรือทั้งสามแหล่ง
ที่ได้กล่าวมานี้ อุตชีวประวัติของผู้เขียนมัก
เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องอยู่ด้วยเสมอ อาจ
กล่าวได้อย่างกว้างๆ ว่า นวนิยาย คือ บันเทิง
คดีร้อยแก้วในรูปแบบใหม่^(๑) ซึ่งผู้เขียนสร้าง

เรื่องตัวละคร และฉากขึ้นโดยเลียนแบบชีวิต
และความเป็นอยู่ของปวงชนตามที่ผู้เขียนรู้จัก
หรือ ตามที่ผู้เขียนปรารถนาจะแสดงให้เห็นผู้อ่าน
รู้จัก เมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมหมายความว่าโดยทั่วไป
นวนิยายแต่ละเรื่องจะบันทึก ความรู้ ความ
คิด ความฝัน อารมณ์ จินตนาการ ประ
สพการณ์ของผู้เขียน และสภาพของสังคมทั้ง
ทางด้านวัตถุธรรมและด้านนามธรรมอันเป็น
ฉากของเรื่องไว้อยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นสัดส่วน
เท่าใดก็ตาม ไม่ว่าผู้เขียนจะตั้งใจหรือไม่ก็
ตามนวนิยายบางเรื่องจะบันทึกวิถีชีวิต และ
มักสะท้อนให้เห็นค่านิยมของคนทั้งที่ร่วมสมัย
ของเรื่องนั้น^(๒) และคนในสังคมที่ผู้เขียนๆ

๑. บันเทิงคดีร้อยแก้วรูปแบบเก่าของไทยมักได้วัตถุดิบมาจาก ชาดก หรือนิทานพื้นบ้าน และเป็นเรื่องที่ผู้เขียนๆ
ขึ้นเพื่ออธิบายหลักธรรมในพระพุทธศาสนาหรือไม่ก็เพื่อสอนจริยธรรม ดู *นิบาตชาดก* *ปัญญาสาธก* *นิทาน*
อิหร่านราชธรรม และ *นิทานปกรณัม* เป็นต้นอย่าง

๒. ถ้าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๑ นวนิยายนั้นก็จะบันทึกค่านิยมของคนในสมัยนั้น แม้ว่าผู้
เขียนจะเขียนนวนิยายเรื่องนั้นนานก็ตาม

นอกเหนือจากค่านิยมส่วนตัวของผู้เขียนด้วย

นวนิยายไทยหลายเรื่องได้บันทึกสิ่งต่างๆ ที่กล่าวนี้ให้เห็นได้ชัด เช่นเรื่อง **ลูกผู้ชาย** ของ “ศรีบูรพา” ซึ่งตีพิมพ์เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ คือ ก่อนเปลี่ยนแปลงอำนาจในการปกครองประเทศจากสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบบที่คนไทยโดยทั่วไปเรียกว่า “ประชาธิปไตย” เพียง ๔ ปีเรื่องราวของ สก กูรมะโรหิต ซึ่งได้วัดถุติบจากเรื่องราวของคนไทยบางส่วน ตั้งแต่สมัยที่ “ญี่ปุ่นขึ้น” เป็นต้นมา ผสมกับอุดมการณ์ทางสังคมของผู้เขียนเอง เรื่อง **สี่แผ่นดิน** ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช อันเป็นนวนิยายขนาดยาวกินเวลาดำเนินเรื่องถึงครึ่งศตวรรษ คือ ตั้งแต่ประมาณกลางรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงสิ้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เรื่อง **ดร. ลูกทุ่ง** ของ “บุญเหลือ” ซึ่งผู้เขียนได้วัดถุติบมาจากสังคมร่วมสมัยของผู้เขียนเอง และบังเอิญเป็นสังคมร่วมสมัยของผู้อ่านในปัจจุบันนี้ด้วย

ผู้เขียนบทความนี้เชื่อว่าการศึกษานวนิยายในฐานะที่เป็นผลผลิตอย่างหนึ่งของสัง-

คม* อย่างพินิจพิเคราะห์อาจช่วยให้ผู้อ่านได้รับประโยชน์มากกว่าเพื่อความเพลิดเพลินเท่านั้น กล่าวคืออาจทำให้ได้รับความรู้เรื่องชีวิตและความเป็นอยู่ของคน เรื่อง ความรู้สึก ความคิด ค่านิยม และสภาวะทางวัฒนธรรมและนามธรรมอื่นๆ ในสมัยหรือสังคมต่างๆ อันจะช่วยให้เกิดจินตนาการและสามารถเข้าใจบุคคล บรรยายภาพและเหตุการณ์ในสมัยหรือสังคมนั้นๆ ได้ดีกว่าการศึกษาหาความรู้เรื่องดังกล่าวเพียงจาก “ตำรา” ประวัติศาสตร์ แต่เพียงประเภทเดียว

เนื่องจากเรื่อง **ลูกผู้ชาย** ของ “ศรีบูรพา” นั้น นับได้ว่าเป็นนวนิยายสมบูรณแบบของไทยเล่มแรกที่มีลักษณะเด่นเฉพาะและ **ดร. ลูกทุ่ง** ของ “บุญเหลือ” เป็นนวนิยายที่มีส่วนอันน่าจะศึกษาเปรียบเทียบกันเล่มล่าสุด ผู้เขียนบทความนี้จึงกล่าวถึงนวนิยายสองเรื่องนี้เป็นสำคัญ เพื่อเปรียบเทียบค่านิยมทางสังคมของคนไทยในสองสมัยว่าคงที่หรือเปลี่ยนไปอย่างไร จากเมื่อเกือบ ๕๐ ปีก่อนและในปัจจุบัน

ลูกผู้ชาย ของ “ศรีบูรพา” เป็นเรื่องของเด็กชายสามัญชนที่สร้างตัวเองจนประสบ

* ผู้อ่านจะเข้าใจทัศนะที่ว่าวรรณคดีเป็นผลผลิตอย่างหนึ่งของสังคมได้ดีขึ้น ถ้าอ่าน Maloolm Bradbury, *The Social Context of Modern English Literature* (Oxford, Basil Brackwell, 1971), XI-XXV และผู้เขียนบทความนี้ ได้วิเคราะห์นวนิยายไทยบางเล่มในฐานะที่เป็นผลผลิตอย่างหนึ่งของสังคมใน Wibha Senanan, *The Genesis of the Novel in Thailand* (Thai Watana Panich: 1975), บทที่ IX

ความสำเร็จ ทั้งทางสังคม ทางเศรษฐกิจ การงานและชีวิตครอบครัว แต่เดิมนั้น ด.ช. มาโนช ลูกนายเอิบช่างไม้หาเช้ากินค่ำ เป็นที่รังเกียจของผู้ปกครองนักเรียน โรงเรียน “ผดุงวิทย” ส่วนใหญ่เนื่องจากผู้ปกครอง เหล่านี้โดยมากเป็นพวกผู้ที่มีทรัพย์สินและมีตระกูลซึ่งมักอบรมสั่งสอนบุตรธิดา ไม่ให้ถ่อมตัว ลงมาคบค้าสมาคมกับลูกของคนจน ๆ เพราะเกรงว่าจะมาชักชวนลูกของตนให้เกเรเหลวไหล ด้วยเหตุนี้มาโนชจึงเป็นเด็กที่ไม่ใคร่จะได้เข้าสมาคมกับใคร แม้เขาจะมีนามสกุลว่า “รักสมาคม” ก็ตาม

อย่างไรก็ดี ชีวิตในวัยเด็กของมาโนช ก็ใช่ว่าจะแห้งแล้ง เขามีเพื่อนต่างเพศถึงสอง คนที่รักใคร่บูชาเขาด้วยความสุจริตใจ คนหนึ่งชื่อ รำพรรณ จันทนวิโรจน์ ซึ่งเป็นธิดาคนเดียวของพระยาบำเรอเหตุยราช ข้าราชการสำคัญกรมมหาดเล็กผู้มั่งคั่งไปด้วยโภคทรัพย์ อีกคนหนึ่งชื่อ ละเมียด ทวีปัญญา เด็กหญิงผู้เป็นธิดาของท่านขุนจุนๆ คนหนึ่งในกรมแผนที่ “ศรีบุรพา” อธิบายว่าถ้าเปรียบรำพรรณเป็น “หงส์ทอง” แล้วละเมียดก็เปรียบได้กับ “กาเผือก” ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตของมาโนชในปฐมวัยนี้อีกคนหนึ่งคือ คีรี สีตะกำแหง ซึ่งเป็นบุตรคนเดียวของ คุณพระปรีชา ทิพยประศาสน์ ข้าราชการสำคัญผู้หนึ่งในกระทรวงธรรมการ

แต่ทว่าความสัมพันธ์ของมาโนช และคีรีเป็นไปในทางของศัตรู ความสัมพันธ์ทำนองนี้ของทั้งสองทวีความรุนแรงขึ้นไปตามวัย อยากรู้ว่า คีรีจะเป็นฝ่ายพาล “หาเรื่อง” ก่อน แต่ผลก็ทำให้มาโนชได้แสดงความเป็น “ลูกผู้ชาย” ชัดเจนขึ้นทุกที นั่นคือ ความเป็นผู้มีน้ำใจเป็นนักกีฬา ใจคอหนักแน่น มีมานะอดทน พยายามต่อสู้เพื่อคุ้มครองคนที่อ่อนแอกว่า ซึ่งถูกรังแกและสภาพเร่ร่อน

หลังจากสำเร็จการศึกษา ชั้นมัธยมปีที่ ๘ แล้ว มาโนชสมัครเป็นนักเรียนกฎหมาย และเข้าทำงานเป็นเสมียนกระทรวงยุติธรรม ไปพร้อมๆ กัน การได้เข้าทำงานนี้มาโนชได้รับความช่วยเหลือจาก ท่านอง เมนะศิริ บุตรพระยามนุษย์ เมนะศิริ ข้าราชการสำคัญในกระทรวงยุติธรรม ซึ่งเพิ่งมารู้จักกันที่โรงเรียนกฎหมายนั่นเอง คีรี มาเข้าโรงเรียนกฎหมายแห่งนี้ด้วยเช่นกัน แต่หลังมาโนช ๑ ปี เพราะสอบตกอยู่เป็นนิจ แม้จะเป็นที่รู้กันว่า คีรี แพ้มาโนชในเรื่องการเรียนแต่ คีรีก็พยายามเอาชนะในเรื่องอื่นเช่น เรื่องยศ ฐานะบรรดาศักดิ์ เรื่องความฟุ่มเฟือย เรื่องเที่ยวเตร่ เรื่องผู้หญิง เรื่องหนังละคร และเรื่องที่ทำให้ความเพลิดเพลิน ทำนองเดียวกัน อยากรู้ว่า คีรีชอบหาทางแสดงความถูกต้องมาโนชอยู่ตลอดเวลาจนกระทั่งคราวหนึ่งทำนองได้ยื่นเข้าและได้ออกรับแทน เรื่องได้

บานปลายออกไปถึงขนาดที่เกิดการชกต่อยกันขึ้น

มาโนชมารู้เรื่องนี้เข้าภายหลังและเหตุการณ์นี้เองได้นำชีวิตของมาโนชและทำนองให้มีความสัมพันธ์กันที่มีตรึงลึกซึ้งกันยิ่งขึ้น

เมื่อมาโนชเข้าสอบวิชากฎหมายภาคที่ ๑ พร้อมศิริและทำนองนั้น เขาสอบได้ที่สอง ศิริสอบตกส่วนทำนองแม้จะสอบตกด้วยเขาก็ยังมีน้ำใจพามาโนชไปเลี้ยงฉลองที่บ้าน ในโอกาสนั้นมาโนชได้รู้จักกับน้องสาวคนสวยของทำนอง ชื่อ อภา มาโนชมีความสัมพันธ์กับครอบครัวนั้นมากขึ้นถึงขนาดที่ไปเที่ยวตากอากาศที่ประจวบฯ และหัวหินด้วยกัน

ที่หัวหินมาโนชได้พบกับรำพรรณโดยบังเอิญ มิตรภาพในวัยเด็ก ความพอใจและความใกล้ชิดที่เกิดขึ้นใหม่ในตอนนั้นนำไปสู่ความรักโดยที่ทั้งคู่ยังมิได้แสดงความรักในใจให้กันและกันรู้เป็นกิลักษณะรำพรรณได้มาเยี่ยมตอบแทนมาโนชที่บ้านพักของครอบครัวเมนะศิริ และคราวนั้นเองมาโนชก็อกหักอย่างเจ็บๆ ทำนองผู้ซึ่งไม่รู้เรื่องของคนทั้งสองหลงรักรำพรรณทันทีที่ได้พบและขอให้มาโนชเป็นทูตเจรจากับรำพรรณ หลังจากซึ่งใจอยู่นานระหว่างความรักที่ตนมีต่อรำพรรณ และมิตรภาพระหว่างตนกับทำนอง

มาโนชตัดสินใจปฏิบัติตามที่ทำนองขอรั้งทั้งๆที่การกระทำนั้นฝืนความปรารถนาของหัวใจตน เพราะรำพรรณไม่มีโอกาสรู้ความในใจของมาโนช เธอรับคำขอแต่งงานของทำนองด้วยความน้อยใจ ต่อมาไม่นานมาโนชก็แต่งงานกับอภาผู้ซึ่งแอบรักเขามาเป็นเวลานาน การแต่งงานคราวนี้มาโนชทำไปไม่ใช่เพราะความรักอภาแต่เพราะเห็นแก่ครอบครัว เมนะศิริ และผลของการแต่งงานครั้งนี้ทำให้มาโนชได้รู้ความจริงที่ค่อนข้างคลุมเครือว่าละเมียด ทวีปัญญา ก็อาจจะรักเขาคือเขานั่นกัน มาโนชไม่ยอมไปพบละเมียดเพื่อหาความกระจ่างในเรื่องนี้เพราะเกรงว่าถ้าความจริงปรากฏชัดว่าละเมียดรักเขาเขาก็ไม่อาจจะแต่งงานกับเธอด้วยได้

เมื่อการแต่งงานของมาโนชกับอภา มิได้เกิดจากความปรารถนาของฝ่ายชายด้วย ไม่นานอภาก็เริ่มรู้สึกว่าเขาเองถูกทอดทิ้ง ชีวิตแต่งงานไม่ใช่ชีวิตที่น่าความสุขมาให้คนทั้งคู่แต่ประการใด มาโนชใช้เวลาดูหนังสือมากขึ้นเพื่อเตรียมตัวสอบแข่งขันไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ และเพื่อให้ลืมผู้หญิงสองคนคือรำพรรณ กับละเมียดผู้ซึ่งรบกวนจิตใจเขาอยู่เสมอ ครั้นถึงเวลาสอบมาโนชก็สอบได้เป็นเนติบัณฑิต และได้รับทุนไปศึกษาวิชากฎหมายยังประเทศอังกฤษ* วันที่ออกเดิน

* ในฉบับที่แพร่พิทยาพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๑ มาโนชไปศึกษากฎหมายที่ประเทศฝรั่งเศส แต่ฉบับที่คลังวิทยาพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๔๘ ว่าไป อังกฤษ

ทางมาโนชก็ได้รับความจริงชัดเจนว่าละเมียด
เพื่อนในวัยเด็กแอบรักตนอยู่เสมอมาเป็นเวลา
นาน อย่างไรก็ตามมาโนชก็จากทุกคนไปเป็น
เวลานานถึง ๗-๘ ปี

ในระหว่างนี้ศรีได้พาตัวเข้ามาพัวพันกับ
อาภาและด้วยกลวิธีที่ศิโรตม์คิดในการเอาชนะ
มาโนชศรีก็สามารถหลอกให้อาภาหนีตามไป
ได้ทั้งๆที่กำลังมีท้อง มาโนชมารู้เรื่องนี้ก็ต่อ
เมื่อเขากลับมาถึงเมืองไทยแล้ว เขาขาดการ
ติดต่อกับละเมียดตลอดเวลาที่อยู่ต่างประเทศ
ทำให้เธอสูญหายไปจากชีวิต เขาจึงใช้เวลา
เที่ยวเตร่หาความสุขสำราญเพื่อรักษาแผลใน
หัวใจมิได้เว้นวัน ก่อนที่จะเข้ารับราชการ
และผู้ที่มีส่วนช่วยรักษาแผลให้แก่ดอกเตอร์
หนุ่มรูปงามผู้นี้ก็คือ วาไฟ ธิดาคนเดียวของ
ท่านองและราพรรณ

อยู่มาวันหนึ่งอาภาได้มาหามาโนชที่บ้าน
เพื่อขอให้เขาช่วยเหลือนการณ์ผู้ซึ่งเธอทำให้เขา
เข้าใจว่าเป็นลูกชายของเขา คำนวณถูกจับ
พร้อมกับศรีในข้อหาปล้นและทำร้ายเจ้าทรัพย์
ศาลมณฑลนครราชสีมาได้ตัดสินให้จำคุกศรี
กับพวกคนละ ๒๐ ปี ส่วนคำณอยู่ไม่ถึง
๑๕ ปี ศาลให้ส่งตัวไปไว้ที่โรงเรียนกักตันทาน
ผู้พิพากษาคนหนึ่งในวันนั้นก็คือท่านอง
เมนะศิริ ซึ่งได้รับบรรดาศักดิ์เป็นหลวงวิจิตร
กุลยธรรม

อาภาทั้งความบีบคั้นใจไว้ให้แก่มาโนช
ผู้ซึ่งนับเป็นบรรดาศักดิ์เป็น พระวิสุทธิสถ-
ถญาณ แล้วก็จากไป มาโนชนอนไม่หลับไป
สามคืนติดต่อกันเพราะคิดไม่ตกว่าจะเลือก
รักษาความยุติธรรมทางกฎหมายหรือ จะเลือก
ช่วยเด็กที่เขาเข้าใจว่าเป็นลูกชายคนเดียว ใน
ที่สุดข้อความในหนังสือเล่มหนึ่ง ชื่อ **‘บรม-
เดชาอนุภาพแห่งความยุติธรรม’** ก็ช่วยให้
เขาตัดสินใจได้ มาโนชเลือกรักษาความยุติ
ธรรม

ต่อมาอาภาก็มาสารภาพว่าแท้ที่จริงลูก
ของคุณพระเป็นหญิงชื่อระกำ แล้วเธอก็นำ
เด็กสาวนั้นมามอบให้มาโนช ส่วนตัวเธอลา
จากไป มาโนชทราบจากจดหมายขอขมาจาก
ศรีว่าอาภาจะยึดเอาพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งไป
จนตลอดชีวิต

เกมชีวิตของมาโนชและศรีก็ถึงกาลอว-
สานโดยที่มาโนชเป็นผู้ชนะอย่างเด็ดขาด ชะนะ
อย่าง “ใจลูกผู้ชายแท้” บำเหน็จของความดี
ทั้งหมดที่มาโนชได้สะสมมาตั้งแต่ปฐมวัย ก็
คือเขาได้รับบรรดาศักดิ์เป็นคุณพระวิสุทธิ-
สถถญาณ ข้าราชการผู้มั่งคั่งของกระทรวงยุติ
ธรรม นอกจากนั้น ดอกเตอร์หนุ่มวัย ๓๙
ผู้นี้ยังได้แต่งงานกับหญิงสาวสวยอายุ ๑๘ ปี
ธิดาคนเดียวของสหายรักและถ่านไฟเก่าของ
เขาคือตัว

เรื่องลูกผู้ชาย^๒ มีสิ่งที่น่าสนใจหลาย

อย่างสำหรับนักศึกษา และผู้สนใจวรรณคดีไทยสมัยใหม่และประวัติศาสตร์คดี เนื่องจากผู้เขียนบทความนี้ได้กล่าวถึงสิ่งเหล่านั้นอย่างค่อนข้างละเอียดแล้วในหนังสือเล่มหนึ่ง* จึงไม่ขอกล่าวซ้ำ ในที่นี้จะเลือกพูดเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวกับค่านิยมของตัวละครที่เห็นได้จากนวนิยายเรื่องนี้เป็นส่วนใหญ่

ได้กล่าวแล้วแต่ต้นว่า ลูกผู้ชาย เป็นเรื่องของเด็กชายสามัญชนที่สร้างตัวเองจนประสบความสำเร็จ เมื่อได้ทราบเรื่องราวอย่างคร่าว ๆ แล้วผู้อ่านคงจะสังเกตได้ว่าเครื่องมือที่เด็กชายสามัญชนผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างต่ำ และฐานะทางสังคมเกือบเป็นศูนย์ ใช้เพื่อพุ่งตัวในการเลื่อนฐานะของตนคือการศึก และบันไดที่นำเขาไปสู่ชัยชนะสูงสุดคือ ตำแหน่งในระบบราชการ หากว่ามาโนชเรียนไม่เก่งเขาก็คงไม่มีโอกาสได้ไปเมืองนอกเพราะบิดาเขายากจน หากเขาไม่ได้ไปเมืองนอกและเรียนสำเร็จเขาอาจไม่ได้รับปริญญาเอกทางกฎหมาย เขาก็อาจไม่ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นคุณพระและดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาเมื่ออายุยังไม่ถึง ๔๐ หากเขาไม่ได้เป็นคุณพระและผู้พิพากษาเขาก็ไม่มีโอกาสพิพากษาคดีของศิริและคำรณ อันเป็นโอกาสที่เขาได้แสดงชัยชนะ และความเป็น

“ลูกผู้ชาย” และหากเขาเรียนไม่เก่งเขาอาจไม่ได้เข้าเรียนวิชากฎหมายในเมืองไทยเสียด้วยซ้ำ เขาอาจจะดำเนินอาชีพช่างไม้ตามบิดาของเขาก็ได้ ตามประเพณีเดิมที่พบเห็นปฏิบัติกันอยู่ในสังคมโบราณต่าง ๆ ที่ลูกมักดำเนินอาชีพตามพ่อ หรือเขาอาจจะกลายเป็น “ผู้ท่สังคมไม่เลือก” เยี่ยง วิสูตร ศุภลักษณ์ ฌ อยู่ธยา ไปอีกคนหนึ่งก็ได้

ท่านผู้อ่านคงจำได้ว่า วิสูตร ไปเมืองนอกในระยะเวลาไรรู้เกี่ยวกับมาโนชไปอังกฤษเหมือนกันไปเรียนวิชากฎหมายเหมือนกัน แต่วิสูตรเรียนไม่จบเพราะไม่ชอบครู และไปหลงเสน่ห์อาชีพนักหนังสือพิมพ์เมื่อกลับมาถึงเมืองไทยโดยไม่มีปริญญาบัตร วิสูตร จึงต้องนั่งเขียนประสพการณ์ ความผิดหวัง ความฝัน และอุดมคติของตนพร้อมทั้งวิจารณ์สังคมไทยเป็นลายลักษณ์พิมพ์ขาย ในขณะที่วิสูตร ศุภลักษณ์ ฌ อยู่ธยาสมาชิกของราชตระกูลนั่งบ่นน้อยใจวาสนาของตนเอง และรู้สึกขมขื่นกับปรากฏการณ์บางอย่างในเมืองไทย โดยเฉพาะความคืดสามัญของคนทั่วไปที่ยึดเอาราชการเป็นอาชีพ นั้น มาโนช รักสมาคม ลูกนายเฒ่าช่างไม้ผู้กลับจากอังกฤษพร้อมกับปริญญาบัตร ก็เหยียบแผ่นดินไทยด้วยเท้าของสุภาพบุรุษผู้มีความมั่นใจ สิ่งอัน

* ดู Senanan, อ้างแล้ว, หน้า ๘๕-๘๖, และ ๑๓๗-๑๓๘

พึงปราถนาอยู่ข้างหน้าเขา ทั้งตำแหน่ง
ราชการ บรรดาศักดิ์ โภครทรัพย์ และสาว
งาม “ศรีบุรพา” บรรยายภาพและเหตุการณ์
ที่เกี่ยวกับ มาโนช ตอนกลับจากต่างประเทศ
และหลังจากนั้นดังนี้

“มาโนช รักสมาคม เดินทางกลับคืน
บ้านเกิดเมืองมารดาด้วยความภาคภูมิใจ ลูก
ชายนายเอิบ รักสมาคม ผู้มีอาชีพในทาง
เป็นช่างไม้จนๆ นั่นซี! ดูบุคคลซึ่งเจ้าคุณ
ปรีชาขนานนามว่า ‘เจ้าเด็กไพร’ บ้าง ดูผู้
ที่แม่क्रमณีกล่าวหาว่าเป็น ‘เด็กเกเร’ ดูชาย
หนุ่มซึ่งเพื่อนรักนักเรียนกฎหมายหลายคน
ปรักปรำว่าจะเป็นผู้สอออนเนอร์พวกเขา—เป็น
เจ้าหนุ่มจนๆ ทึ่มๆ ทุยๆ—เป็นผู้ที่ปราศจาก
คนอดหนุน—เป็นผู้ที่ใคร่ตูลกว่าไม่รู้จักกับพระ
หรือพระยาแม่แต่คนเดียว ขอให้ดูชายคนนี้
ให้เต็มตา”

“เท่าซึ่งไม่ได้สัมผัสแผ่นดินประเทศ
สยามถึง ๗ ปี บัดนี้ก็ได้เหยียบลงแล้ว เป็น
เท้าของชายที่มีเกียรติยศและที่ประเทศสยาม
ภาคภูมิใจเป็นหนักหนาเดี๋ยวนี้เธอมีอายุถึง ๒๔
ปีเต็มๆ เป็นผู้ใหญ่โตเต็มที่มีอายุเข้ามาเกือบ
ครึ่งคนแล้ว แต่อย่าเข้าใจว่าแก่ มาโนช รัก
สมาคมยังหนุ่มพ้อที่เดียวร่างซึ่งสูงแบบบางแต่
เต็ม บัดนี้ค่อนข้างมีเนื้อหนังขึ้น เป็นสภาพ
บุรุษรูปงามคนหนึ่ง ประเทศอังกฤษได้ให้

ความสง่าแก่เธอเป็นของขวัญ อาการกิริยา
ไม่ว่าความหรือจ้านหน้าเกลียดเป็นไปอย่างเหมาะ
เจาะได้จังหวะจะโคน ก่อนข้างแซมซ้ำแต่ทว่า
เฉียบขาด

ลักษณะแห่งชีวิตของเธอเป็นที่น่ารักน่า
เอ็นดูแท้เป็นลูกผู้ชายสมที่ได้เกิดมา ไม่ใช่
เป็นแต่ในนามเธอเป็นลูกผู้ชายทุกๆ กระเบียด
นิ้ว—เป็นตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า เป็นทั้งนอก
กายในกาย เธอเป็นเนติบัณฑิตสยามและอัง
กฤษ ได้รับปริญญาต่อกเตอร์ออฟลอว์เป็น
เครื่องเชิดชูเกียรติยศ”(๑)

“นับแต่วันที่ได้รับบุตรีอันเป็นที่สุดสวาท
ชาติใจมาอยู่ร่วมเกษสถานเป็นต้นมา ดูเหมือน
คุณพระเจ้าของบ้านจะมีความผาสุกยิ่งขึ้นกว่า
แต่ก่อนหลายเท่า อาภาให้ชื่อลูกสาวว่า ‘ระกำ’
ระกำกำลังรุ่นสาวและสะสวยไม่แพ้แม่ เวลา
เรียนหนังสืออยู่ชั้นมัธยม ๖ ของโรงเรียน
ราชินี... ตั้งแต่ได้แม่ระกำมาอยู่ด้วยคุณพระ
รู้สึกที่บ้าน ‘รักสมาคม’ ครึกครื้นขึ้นเป็น
อันมาก เสียงร้องเพลงในเวลาเย็นประสา
กับเสียงของป๊อโนดังก้องกังวานอยู่ในห้อง
ของแม่ระกำเป็นนิจศีล ชักความเหน็ดเหนื่อย
ของคุณพระขณะกลับจากที่ทำการให้สูญหาย
ไปได้โดยฉับพลัน พวกคนใช้ชายหญิงในบ้าน
ดูทำงานกันด้วยความร่าเริงและแคล่วคล่อง
ว่องไวผิดกว่าแต่ก่อน พระวิสุทธ์ฯ รู้สึกว่า

๑. “ศรีบุรพา”, ลูกผู้ชาย (คลังวิทยา : ๒๕๔๘), หน้า ๒๕๕-๓๐๐

บุตรของเธอเป็นศรีสง่าแห่งบ้าน — เป็นความ
ภาคภูมิใจและความสุขอันสูงสุดของเธอ...”^(๑)

เหตุที่ทำให้มาโนชได้นั่งอยู่ในบ้านใน
ฐานะเจ้าของบ้าน ที่มีคนใช้ชายหญิง ทำงาน
ด้วยความร่าเริงและเคล่องล่อง มีลูกสาวเป็น
นักเรียนราชนิกุล ตอนเย็นก็ร้องเพลง เล่นเปียโน
อยู่ในห้องส่วนตัวที่บ้านมีเวลาไปหย่อนใจที่
สโมสรและได้แต่งงานกับสาวงามธิดาผู้มีฐานะ
และสกุลสูง ก็เพราะมาโนชเป็นคนโชคดี มี
อาชีพที่มั่นคง และอาชีพนั้นก็คือ ทำราชการ
แต่เพียงอย่างเดียว มาโนชไม่ได้ทำการค้า
หรือธุรกิจอื่นใดในขณะเดียวกัน ปรากฏ
การณ์เช่นนี้ย่อมแสดงว่า “ศรีบุรพา” เห็น
ว่าในสมัยก่อนการเปลี่ยนอำนาจในการปก-
ครองเมื่อ ๒๔๗๕ นั้น คนที่มีความรู้ถึงชั้น
ปริญญาเอกเมื่อเข้ารับราชการก็มีรายได้มาก
พอที่จะเลี้ยงฐานะของตนที่เคยเป็นเพียงสมา-
ชิกของชนชั้นสามัญที่ค่อนข้างยากจนมาเป็น
วิสามัญชนที่ร่ำรวยพอใช้ คุณพระวิสุทฐิสถ
ญาณ ไม่เคยแสดงความปรารถนาจะเปลี่ยน
อาชีพ มีหน้าซ้ำผู้เขียนยังแสดงให้เห็นด้วยว่า
ตัวละครเอกของเขามีความพอใจเต็มที่ ฐานะ
และความเป็นอยู่ที่เขาได้รับอยู่ในขณะนั้นคือ

ยอดแห่งความปรารถนาแล้ว คุณพระวิสุทฐิ ๖
คือบุคคลประเภทที่ (วิสุทฐิ เห็นว่า) ดูราว
กับไม่มีอาชีพอื่นอีกแล้วในเมืองไทยนอกจาก
รับราชการ^(๒)

แต่ทว่าเมื่อผู้อ่านพิจารณาเรื่อง **ดร. ลูกทุ่ง**
ของ “บุญเหลือ” จะพบสิ่งที่น่าสังเกตอย่าง
หนึ่งคือว่าเรื่องสำคัญที่ตัวละครอภิปรายกัน
มากคือเรื่องการบริหารและไม่รับราชการ เมื่อ
เรื่องดำเนินไประยะหนึ่งผู้อ่านก็พบว่า กฤต
มีนา คุชฌีบัณฑิตทางเศรษฐศาสตร์ จาก
อเมริกาคิดจะละทิ้งอาชีพราชการที่เขากำลัง
ปฏิบัติอยู่ เหตุผลของ ดร. กฤตที่ให้แก่ภรรยา
ข้อหนึ่งก็คือ “ทำราชการอยู่อย่างนี้เมื่อไหร่
จะตั้งเนื้อตั้งตัวได้”^(๓) นอกจากนั้นกฤตยังได้
สังเกตเห็นว่า คนทำราชการรุ่นเดียวกับเขา
ไม่ค่อยมีคนที่เป็น “ลูกท่านหลานเธอ” รุ่น
เก่า อย่างญาติพี่น้องของลูกแก้ว มีบ้างก็เป็น
อาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่ได้ทุนเล่าเรียนรัฐ-
บาล แล้วก็มีพวกผู้หญิง ส่วนพวกลูกหลาน
ขุนนางสมัยก่อนถ้าฐานะดีลูกหลานก็ทำงาน
ธนาคารหรือสำนักงานทนายความหรือ บริษัท
ฝรั่ง^(๔) นอกจากนั้นคุณลุงประจักษ์ ซึ่งเคยเรียน
วิชาเศรษฐศาสตร์เหมือนกัน ก็ได้ตั้งข้อสังเกต

๑. ที่เดียวกัน, หน้า ๓๘๕-๓๘๖

๒. อากาศคำเริง, ม.จ. *ผิวเหลืองผิวขาว*, (แพร่พิทยา: ๒๕๑๘), หน้า ๘

๓. “บุญเหลือ”, *ดร. ลูกทุ่ง* (แพร่พิทยา: ๒๕๑๖), หน้า ๒๕๖

๔. ที่เดียวกัน, หน้า ๓๘๒

ว่า “น่าเสียดาย พวกเราไปเป็นลูกจ้างฝรั่งกัน เสียเยอะ เงินมันก็ เมื่อไหร่จะถึงสมัยคนรวย มีความรู้ทำราชการนะเมืองเรา”(๑)

ก่อนที่จะอธิบายปัญหาเฉพาะต่อไป ผู้เขียนขอเชิญท่านศึกษาสภาพทั่วไปของนวนิยายนี้เสียก่อน “ดร. ลูกทุ่ง” เป็นสมญาที่มารดาและมิตรสหายของลูกแก้วขนานให้แก่ ดร. กฤต มีนา ข้าราชการสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี ผู้มีรกรากเดิมอยู่ที่ อำเภอสามพราน บิดาของเขาเป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดีคือเป็นกสิกรที่มีที่ดินเป็นของตนเองนับย้อนขึ้นไปได้อย่างน้อยถึงสามชั่วคน ส่วนญาติสนิททางบิดาก็มีฐานะทางสังคมสูงในชนบทด้วยคือเป็นกำนันและผู้ใหญ่บ้าน แต่เนื้อหาของ **ดร. ลูกทุ่ง** ส่วนใหญ่มิใช่เป็นเรื่องของกฤต มีนา เช่นเดียวกับ **ลูกผู้ชาย** เป็นเรื่องของมานะ รักสมาคม ทว่าเป็นเรื่องปัญหาชีวิตของลูกแก้วซึ่งเป็นภรรยาของกฤตเป็นส่วนใหญ่ กฤตมีบทบาทเพียงเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นในครอบครัวซึ่งทำให้ลูกแก้วต้องแค้นและในการแก้ปัญหาเหล่านั้นผู้อ่านจะรู้จักลูกแก้วมากกว่ารู้จัก กฤต เสียเอง

เรื่องย่อของนวนิยายเรื่องนี้มีดังนี้ แก้วเกลา กอกรี่ ซึ่งมีชื่อเล่นว่า “ลูกแก้ว”

เป็นธิดาคนเดียวของครอบครัวในตระกูลที่มีความใกล้ชิดกับเจ้านายในพระราชวงศ์ และมีบทบาทเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของประเทศมาหลายชั่วอายุคน ได้พบและรักกับ ดร. กฤต มีนา ที่นิวซีแลนด์ในระหว่างที่ทั้งคู่กำลังปฏิบัติภารกิจเพื่อประเทศชาติ และเมื่อกลับมาเมืองไทยได้ไม่นานก็แต่งงานกัน กฤตย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ในบ้านของพ่อตาแม่ยายที่ซอยอโศก เพราะเขาไม่มีบ้านของตนเองในกรุงเทพฯ และไม่มีเงินพอที่จะซื้อที่ดินที่อื่นเพื่อปลูกเรือนหอแยกออกไปอยู่ตามลำพังกับภรรยาได้

หลังจากนั้นไม่นานปัญหาก็ก่เริ่มทยอยกันเข้ามาในชีวิตของลูกแก้ว ปัญหาย่อย ๆ ที่มีส่วนนำไปสู่ปัญหาใหญ่เป็นปัญหาทางด้านวัฒนธรรม การปรับตัวชีวิตความเป็นอยู่ ค่านิยม ความเคยชิน และความรู้สึกนึกคิดทั่วไปของคนในวัฒนธรรมที่ต่างกันคือวัฒนธรรมของญาติพี่น้องกฤตที่มาจากชนบทและวัฒนธรรมของเครือญาติของลูกแก้วในกรุง เป็นปัญหาประจำอย่างหนึ่งที่ลูกแก้วต้องประสบในชีวิตแต่งงานของเธอ ในการแก้ปัญหาทำนองนี้แต่ละครั้งลูกแก้วและกฤตมักได้รับความเข้าใจไม่แพ้กัน แม้ว่าความขัดแย้งนี้จะมาจากสาเหตุที่ต่างกันก็ตามที่

๑. ที่เดียวกัน, หน้า ๕๗

ญาติพี่น้องของกฤตนำลูกหลานเข้ามาฝากให้อาศัยอยู่ในบ้านของลูกแก้วซึ่งอยู่ในอาณาเขตเดียวกันกับบ้านของญาติพี่น้องจำนวนมากของเธอ ความแตกต่างในระบบค่านิยมของคนต่างวัยต่างสิ่งแวดล้อมต่างการศึกษาอบรมนำไปสู่ความกระทบกระทั่งทางวาจาและจิตใจของชุมชนน้อยๆ แห่งนั้นเป็นนิจ

ท่ามกลางคว้นแห่งความขัดแย้งนี้ กฤตก็ได้พบกับสาวทรงเสน่ห์ชื่อ ช้องเพชร ซึ่งเป็นสหายคนหนึ่งของลูกแก้ว การพบนำไปสู่ความพอใจ และความพอใจนำไปสู่ความสัมพันธ์ใกล้ชิด

วันหนึ่ง กฤต ซึ่งกำลังเป็นข้าราชการแผนกพัฒนาชนบท ที่มีความรู้สูงทางด้านวิชาเศรษฐศาสตร์ และมีความสามารถเด่นในทางราชการ ก็ปรารภกับภรรยาว่าต้องการเงินก้อนหนึ่งเพื่อใช้หนี้รัฐบาล แล้วตนเองก็จะออกจากราชการไปทำงานกับบริษัทเอกชน ซึ่งมีเงินเดือนขึ้นเริ่มต้นเป็นจำนวนหมื่นกว่าบาท ลูกแก้วไม่เห็นด้วย เธอให้เหตุผลว่าหนี้ที่กฤตมีอยู่นั้นไม่ใช่หนี้ที่จะชำระด้วยเงิน กฤตเป็นนักเรียนทุนรัฐบาลมีหน้าที่ศึกษาเพื่อนำความรู้มาใช้ในการปฏิบัติราชการ รัฐบาลได้เงินที่ให้เป็นทุนศึกษาของกฤตมาจากภาษีที่เก็บจากประชาชน กฤต ต้องใช้หนี้ประชาชนด้วยการใช้ความรู้ความสามารถให้เป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั้งหลายโดยผ่านงานราชการ

ช้องเพชรเข้ามาช่วยเกลี้ยกล่อมลูกแก้วให้นุญาติให้กฤตลาออกจากราชการ เธออ้างว่าหางานใหม่ให้กฤตได้แล้ว เงินเดือนขึ้นเริ่มต้นก็สูงกว่าราชการถึง ๒ เท่า และอ้างด้วยว่าเขาต้องการเป็นอิสระ คือ ออกมาอยู่นอกวงล้อมของญาติภรรยาได้

ส่วนเหตุผลที่กฤตอ้างกับภรณานั้นก็มีหางเสียงโน้มน้าวไปยังในแนวที่ต้องการเป็นอิสระทางเศรษฐกิจ คือ ไม่ต้องอาศัยบ้านพ่อตาแม่ยายอยู่ในวงล้อมของญาติฝ่ายภรรยา แต่เหตุผลนั้นไม่มีน้ำหนักมากและชัดเจน พอที่เขาจะแข็งขันลาออกจากราชการ โดยที่ภรรยาไม่เห็นด้วย แต่ความลัษณะของกฤตก็ยุติเมื่อได้ย้ายจากสำนักนายๆ มาประจำอยู่โครงการเงินกู้ และเมื่อ ช้องเพชร แต่งงานไปกับอาหารลูกนอกกฎหมายของเศรษฐีจีนที่หลงรักลูกแก้วมาเป็นเวลานานแล้ว กฤต ก็เลิกพูดถึงเรื่องความปรารถนาที่จะออกจากราชการ ลูกแก้วมีโอกาสรู้อาหารแต่งงานกับช้องเพชรเพื่อว่า ช้องเพชร จะได้ไม่ต้องไปแย่งสามีของเธอ เนื่องจากอาหารรู้ว่ากฤตนั้นนอกจากจะเป็นบิดาของลูกชายลูกแก้วแล้วเขายังเป็นบิดาเด็กในท้องของช้องเพชรด้วย

ญาติพี่น้องของกฤตและลูกแก้วเข้ากันได้สนิทหลังจากที่ได้มีการปรับตัวกันอยู่เป็นเวลาปีกว่าผู้เขียนได้กำหนดให้งานบวชของญาติพี่น้องของกฤตที่เคยอาศัยอยู่บ้านลูกแก้วเป็นบ้

สำหรับการหลอมจิตใจของคนไทยต่างวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน

นวนิยายเรื่องนี้จบลงเมื่อ แก้วเกลา ซึ่งเป็นนางเอกแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตได้ด้วยความร่วมมือของผู้ที่รักเธอ ทั้งผู้ที่เป็นญาติและผู้ที่เป็นมิตร

แม้เหตุการณ์จะทำให้ดูเหมือนว่านวนิยายเรื่องนี้จบลงด้วยการสลายตัวของปัญหาใหญ่ แต่ผู้เขียนได้ทิ้งข้อคิดไว้กับลูกแก้วว่าประสบการณ์ในชีวิตแต่งงานที่ผ่านมาเตือนเธออยู่เสมอว่าจะไว้วางใจสามีไม่ได้อีกแล้วอาจจะไม่ใช่เพียงเพราะเขาอาจไปสนใจกับหญิงอื่นอีก แต่อาจเป็นเพราะเหตุอื่นด้วยก็ได้กล่าวคือ กฤต ได้แสดงให้เห็นว่าเขาเป็นผู้ที่ขาดคุณคดียิ่งที่มั่นคง แม้เขาจะเป็นผู้มีความรู้สูงในวิชาเฉพาะทั้งทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติ และมีความสามารถเป็นเยี่ยมในงานราชการก็ตาม

เมื่อเปรียบเทียบชีวิตและความเป็นอยู่ของ ดร. มาโนช รักสมาคม หรือ คุณพระวิสุทธิสถิตญาณกับ ดร. กฤต มีนา แล้วจะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกันมากทั้งก่อนและหลังการไปศึกษาชั้นสูงในต่างประเทศแม้ว่าทั้งคู่จะไปด้วยทุนของรัฐบาลไทย

ชีวิตมาโนชเริ่มต้นเกือบจากศูนย์ในทางเศรษฐกิจและสังคม แต่การศึกษาในโรงเรียน

ระดับต่าง ๆ ทั้งในและนอกประเทศ ผสมกับคุณสมบัติส่วนตัวของเขาตั้งได้กล่าวแล้วข้างต้น พามาโนชมาสู่ระบบราชการโดยอัตโนมัติ และเขาก็พอใจอย่างยิ่งในตำแหน่งหน้าที่ของเขา อาชีพรับราชการนั้นนอกจากจะเป็นหลักประกันทางเศรษฐกิจที่มั่นคงทำให้เขาเลี้ยงครอบครัวได้อย่างดีแล้ว ยังเป็นบันไดพาไปสู่ฐานะใหม่ที่สูงขึ้นในสังคมอีกด้วย เมื่อมองย้อนไปที่ชีวิตส่วนตัวมาโนชก็พบว่าเขาไม่ได้มีญาติพี่น้องที่จะช่วยอุปการะทางการเงินเลยทรัพย์สินสมบัติทั้งสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ของเขาได้มาภายหลังคือ เมื่อเขากลับจากต่างประเทศและเป็นข้าราชการแล้วนั่นเอง* คุณพระวิสุทธิ ๖ มิได้ทำการค้าหรือใช้ตำแหน่งราชการหาผลประโยชน์ให้ตนหรือพรรคพวกโดยมิชอบ ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม ตรงกันข้ามท่านเป็นข้าราชการที่ซื่อสัตย์สุจริตต่อวิชาชีพและรักความยุติธรรมเป็นอย่างยิ่ง “ศรีบูรพา” ให้คุณพระวิสุทธิสถิตญาณใคร่ครวญชีวิตของตนเองและพบว่า

“ได้เปลี่ยนสภาพจากนายมาโนชมาเป็นขุนนางผู้มีเกียรติศักดิ์... มีคนนับหน้าถือตาออกท้าวทงเมืองก็เพราะราชการ ความสุขทั้งหลายแหล่ซึ่งเธอได้รับอยู่ในเวลานี้ก็เนื่องจากราชการเป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทให้”(๑)

* อย่างไรก็ตามถึงคุณพระฯ อาศัยอยู่ตอนนั้น เดิมเป็นของพ่อตา แต่เขาได้รับสิทธิให้ปกครองหลังจากที่ท่านถึงแก่กรรมแล้ว

๑. “ศรีบูรพา”, อ้างแล้ว, หน้า ๓๖๒

ด้วยเหตุผลเหล่านี้กระมังที่ทำให้คุณพระ-
วิสุทธิ ๖ ไม่เคยคิดจะลาออกจากราชการเลย
หากแต่ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์
สุจริต และยุติธรรม แม้ว่าจะได้รับความ
ทุกข์ทรมานใจในการเอาชนะสงครามระหว่าง
การทรยศต่อวิชาชีพกับการเสียผลประโยชน์
ส่วนตัวก็ตาม

นอกจากตัวละครเอกของ “ศรีบุรพา”
จะมีความสุขและความพอใจเต็มทีในฐานะข้า
ราชการแล้ว ตัวประกอบสำคัญอีกคนหนึ่ง
คือ ทำนอง เมนะศิริ ก็ดูจะมีความสุขพอใจใน
อาชีพราชการของตนด้วยเช่นกัน ทำนองนั้น
เรียกได้ว่าเจริญรอยตามบิดาคือ ทั้งคู่เป็น
ข้าราชการกระทรวงยุติธรรม ตัวละครฝ่าย
ชายของ “ศรีบุรพา” ในเรื่องนี้เป็นข้าราชการ
แทบทั้งสิ้น ส่วนตัวละครฝ่ายหญิงนั้น นอก
จากตัวประกอบสองคนที่เป็นครูแล้วไม่ปรากฏ
ว่าประกอบอาชีพแต่อย่างใด

หากผู้อ่านสังเกตเห็นเสียงของ “ศรีบุร-
พา” ในการเสนอเรื่อง **ลูกผู้ชาย** ก็จะพบว่า
ตำแหน่งราชการคือ สัญญลักษณ์แห่งความ
สำเร็จในชีวิต

แต่เมื่อหันกลับมาพิจารณา **ดร. ลูกทุ่ง**
ผู้อ่านจะพบว่าตัวละครสำคัญ และตัวประกอบ
หลายตัวทั้งชายและหญิงมีอาชีพทั้งรับและไม่
รับราชการ แต่ละคนได้แสดงทัศนคติต่าง ๆ
เกี่ยวกับอาชีพราชการ และทัศนคติเหล่านั้นทั้ง

ทางบวกและลบล้วนมีความแตกต่างจากทัศนคติ
ของคุณพระวิสุทธิ ๖ โดยสิ้นเชิง

ในขณะที่ตำแหน่งราชการเป็นหลักประ-
กันฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของคุณพระ ๖
ได้อย่างมั่นคง ดังกล่าวแล้วข้างต้น ด้วย
ปริญญาบัตรระดับเดียวกัน “ดร. ลูกทุ่ง”
ของลูกแก้วมิได้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ
เลย แม้เขาจะรับราชการในตำแหน่งที่สูงไม่
แพ้คุณพระวิสุทธิ ๖ ก็ตาม นอกจากนั้นความ
รู้ความสามารถของเขาจะเด่นกว่าคุณพระ ๖
ด้วยซ้ำไป เพราะใคร ๆ ก็ชมว่าเขาเป็นข้า
ราชการที่หายากคนหนึ่ง ส่วนคุณพระ ๖ นั้น
นอกจากคุณสมบัติส่วนตัวแล้ว “ศรีบุรพา”
ไม่ได้แสดงให้เห็นว่าเขาได้รับการยอมรับจาก
สังคมว่าเด่นกว่าผู้อื่นในวงราชการแต่ประการ
ใด

กฤตอยู่ในบ้านภรรยาเลี้ยงคนอาศัย
ภรรยาของกฤตก็ต้องออกประกอบอาชีพนอก
บ้านเพราะต้องการเงินสำหรับใช้จ่ายเลี้ยงชีวิต
เมื่อมีบริษัทเอกชนมาเสนอเงินเดือนให้ถึง
หมื่นกว่าบาทต่อเดือน กฤตก็ลังเลอยากจะ
ออกจากราชการเพื่อตนจะได้มีความเป็นอิสระ
ทางเศรษฐกิจ กฤต อธิบายกับญาติของภรรยา
ว่าที่ตนรับราชการเพราะเป็นหนี้รัฐบาล และ
เมื่อจะลาออกก็จะหาเงินมาใช้หนี้

เป็นที่น่าสังเกตว่ากฤตมิได้มีความเห็นว่า
ราชการจะให้ความมั่นคงทางเศรษฐกิจแก่เขา

แต่ประการใด วันหนึ่งเขาปรารภกับภรรยาว่า
“ถ้าหากงานได้แสนหนึ่ง กฤต ก็ออกจาก
ราชการได้”

และเมื่อภรรยาไม่แสดงที่ท่าว่าเห็นด้วย
เขาก็ให้เหตุผลว่า

“โอ้ ทำราชการอยู่อย่างนี้เมื่อไหร่จะตั้ง
เนื้อท้องตัวได้” (๑)

นอกจากนั้นกฤตเคยตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับ
ประเภทของคนที่รับและไม่รับราชการว่า

“... คนทำราชการรุ่นเดียวกับผมนี้จะไม่ค่อยมีลูกหลานเธอรุ่นเก่าอย่างพวกคุณ
น้ำๆ หรือพี่ๆ น้องๆ ของลูกแก้ว หรืออย่าง
ซ้องเพชร... มีบ้างก็เป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย
ที่ได้ทุนเล่าเรียนรัฐบาลแล้วก็มีพวกผู้หมิ่น
นอกนั้นพ่อแม่ปู่ตา เป็นคนที่ไม่เคยเป็นขุน-
นางสมัยก่อน พวกลูกหลานขุนนางสมัยก่อน
ถ้าฐานะดี ลูกหลานก็ทำงานธนาคารหรือ
สำนักงานทนายความ หรือ บริษัทฝรั่ง” (๒)

ลูกแก้วได้อ้างคำอธิบายของญาติผู้ใหญ่
ของเธอซึ่งให้เหตุผลว่าทำไมญาติของเธอบาง
คนจึงรับหรือไม่รับราชการดังนี้

“คุณลุงประจิดเคยตั้งข้อสังเกตเหมือน
กฤตอย่างนี้แหละ... แล้วคุณลุงก็อธิบายไว้
เอง น้ำเรือน้ำโรจน์ไต่ระหว่างที่รัฐบาลกำลัง

แบ่งพวกเจ้ากับรัฐบาล พวกที่อาจเข้าช่วย
พวกเจ้าก็ไม่กล้าทำราชการ เพราะว่าติดคุก
ติดตารางกันง่าย ๆ สมัยนั้น ยิ่งอยู่ห่างราชการ
เท่าไรก็ปลอดภัยเท่านั้น พวกต่อ ๆ มากี่เลย
เห็นผลว่า ทำงานราษฎรสบายกว่าหลายทางก็
เลยคิดหนีราชการกัน”

“คุณลุงประจิดทำไมทำไม่ได้ แล้วคุณ
ลุงวัชรก็ทำได้” กฤตตั้งคำถาม

“คุณลุงวัชรนะคุณตาท่านบอกว่าดวง
ชะตาขุนนาง ติดตารางมาหนึ่งแล้ว พอ
เปลี่ยนยุคเปลี่ยนสมัยเกิดถูกขอร้องให้เข้าไป
ช่วย ส่วนคุณลุงประจิดนะ ท่านถือว่าต้องยึด
ราชการไว้คนที่รักบ้านรักเมืองต้องอดทน.” (๓)

ที่นี้หากท่านผู้อ่าน พิจารณาเหตุผลที่
กฤตให้แก่อนุติของลูกแก้วว่าทำไมเขาจึงรับ
ราชการ เหตุที่เขาให้แก่ภรรยาว่าทำไมเขาจึง
อยากลาออกและเหตุผลที่ลูกแก้วให้แก่กฤตอัน
เกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้อ่านก็จะมองเห็นนานา
ทัศนะที่ตัวละครของ “บุญเหลือ” มีต่ออาชีพ
รับราชการเพิ่มขึ้น

“เออคุณกฤตเป็นไง ได้ยินคนเขาชม
คุณกันว่าขยัน ได้ยินเขาชมคนหนุ่ม ๆ มีวิชา
ผมก็อดดีใจไปกับบ้านเมืองไม่ได้... น่าเสีย
ตายพวกเราไปเป็นลูกจ้างฝรั่งกันเยะเงินมันดี

๑. “บุญเหลือ”, อ้างแล้ว, หน้า ๒๘๕-๒๘๖

๒. ทศเขษณ, หน้า ๓๘๒

๓. ทศเขษณ, หน้า ๓๘๒-๓๘๓

เมื่อไรจะถึงสมัยคนรวยมีความรู้ทำงานราชการ
นะเมืองเรา”

“เอ้อ” น้ำโรจน์ทำตอใจ “มันไม่ใช่
เงินอย่างเดียว อย่างผมทำราชการก็คงถูก
เขาไล่ออก ทนไอ้เข่าวัวไม่ได้แน่ ฝรั่งมักคำ
มันรู้แล้วรู้รอด แล้วคุณกฤตจะทำราชการ
เพราะรักชาติหรืออะไร”

“เพราะเป็นลูกหนี้ครับ” กฤตตอบสี
หน้ายิ้มแย้ม “ผมไปเรียนทุนรัฐบาลคิดไป
แล้วเห็นจะเป็นหนี้ตลอดชีวิต . . . คุณไม่ได้
ใช้ทุนรัฐบาลเรียกว่ามีอิสรภาพ”

“เกือบไปแน่ะ” น้ำโรจน์ว่า “เคราะห์
ดีตอนนั้นคุณพ่อกำลังเกลี้ยศรรัฐบาลเข้าดับไต
ไส้พุง เลยไปกู้คุณอามาส่งเราไปนอก เรื่อง
จะเรียนปริญญา คุณพ่อร้องไวยวายให้เรียน
อะไรที่จะหางานเป็นลูกจ้างเจ๊ก ลูกจ้างฝรั่ง
ไม่งั้นกั๊ยะ”(๑)

จากบทสนทนาข้างต้นผู้อ่านจะเห็น
ทัศนะต่างๆ กันคือ บางคนรับราชการ “ตาม
ดวง” บางคนรับราชการเพราะรักชาติบ้าน
เมือง บางคนรับราชการเพราะถือว่าตนเป็น
ลูกหนี้รัฐบาล บางคนไม่รับราชการเพราะ
ได้เงินสู้ทำงานกับฝรั่งไม่ได้ บางคนไม่
รับราชการเพราะเหตุผลทางการเมือง และ

บางคนไม่รับราชการเพราะทน ข้าราชการ
“เข่าวัว” ไม่ได้

แม้ว่าผู้เขียนนวนิยาย เรื่อง **ดร. ลูกทุ่ง**
อาจไม่มีเจตนาที่จะถ้อยปัญหา เรื่อง ค่านิยมทาง
สังคมของตัวละครในส่วนที่เกี่ยวกับอาชีพรับ
ราชการเป็นใจความสำคัญของเรื่อง(๒) แต่ผู้
เขียนบทความนี้สังเกตเห็นว่าปัญหานี้ที่น่าสนใจ
ใจ เมื่อเปรียบเทียบกับปัญหาเดียวกันที่สังเกต
เห็นได้ในนวนิยายเรื่อง **ลูกผู้ชาย** ของ “ศรี
บูรพา” จึงเลือกกล่าวถึง **ดร. ลูกทุ่ง** เฉพาะ
เรื่องค่านิยมทางสังคมในส่วนที่เกี่ยวกับอาชีพ
รับราชการเท่านั้น ทั้งนี้โดยถือเอาตัวละคร
สำคัญฝ่ายชายเป็นหลัก

กฤตเป็นข้าราชการเพราะเป็นหนี้รัฐบาล
ไม่ว่าเขาจะเต็มใจหรือไม่ก็ตาม และแม้เขา
มิได้ให้เหตุผลที่ชัดเจนเมื่อเขาคิดจะลาออก
แต่สิ่งหนึ่งที่ชัดเจนคือเงินเดือนข้าราชการที่
กฤตได้รับนั้นไม่พอสำหรับเลี้ยงครอบครัว
จะเห็นได้ว่าภรรยาของกฤตต้องทำงาน ส่วน
ภรรยาของคุณพระวิสุทธิ์ ฯ อยู่บ้านเฉย ๆ
“ศรีบูรพา” แสดงให้เห็นว่าเงินเดือนของ
คุณพระ ฯ มากพอที่จะประกันความสุขทาง
กายให้แก่ตนเองและครอบครัวได้อย่างมั่นคง
แม้เราอาจเถียงได้ว่า “ศรีบูรพา” อาจ

๑. “บุญเหลือ”, อ้างแล้ว, หน้า ๕๖-๕๘

๒. “บุญเหลือ” เคยให้ความเห็นแก่ผู้เขียนบทความนี้ว่าท่านเห็นด้วยกับข้อความในคำนำที่ สุนทอมรเขียนไว้ใน
ฉบับที่แพร่พิทยาพิมพ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ ว่าตรงกับเจตนาในการเขียนของท่าน

มิได้ “รายงาน” สภาพความเป็นอยู่อันแท้จริงของ “ขุนนางใหม่” ในสมัยรัชการที่ ๗ ที่อยู่ในฐานะใกล้เคียงกับคุณพระวิสุทธิ์ ฯ ทั้งก่อนและหลังการรับราชการ แต่เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่า “ศรีบุรพา” ไม่มีความสุจริตใจในการผันสร้างมาโนชให้มีพัฒนาการในชีวิตเช่นนั้น^(๑) บรรยายภาพของเรื่อง ยืนยันความบริสุทธิ์ใจของ “ศรีบุรพา” ว่าเขาเห็นว่าในสังคมที่เขาเขียนนั้นอาชีพรับราชการทำให้หวังได้ว่าจะนำความมั่งคั่งสมบูรณ์มาสู่คนคหิวิชา เนื่องจากนวนิยายเรื่องนี้เป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายในหมู่นักอ่านในสมัยที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรก^(๒) เราอาจคาดได้ว่ามีคนจริงๆ อีกจำนวนไม่น้อยที่ร่วมฝันกับ “ศรีบุรพา” ด้วย ในสายตาของหนุ่มชาวกรุงที่ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนสมัยใหม่ สมัยนั้นกลุ่มหนึ่งอาชีพรับราชการคือ จุดหมายปลายทางของชีวิตคือ สัญลักษณ์แห่งความสำเร็จ เพราะสามารถเลื่อนฐานะของคนได้ทั้งทาง

เศรษฐกิจและทางสังคม และหากเราย้อนกลับไปพิจารณาคำร่ำพึงของวิสูตร ศุภลักษณ์^๓ ซึ่งเป็นคนร่วมสมัยของคุณพระวิสุทธิ์ ฯ ที่ว่า “... ฉะนั้น เมื่อออกจากโรงเรียน พวกเราก็คงต้องการจะเป็นแต่ข้าราชการเท่านั้น อาชีพอย่างอื่นในประเทศไทยเกือบจะมองไม่เห็นได้ว่ามี ... อนิจจา! ประเทศไทยที่รักเมื่อไรจะตื่นกันเสียที!”^(๔)

เราก็อาจมั่นใจได้มากขึ้นว่า “คนหนุ่มรุ่นใหม่ ในสมัยที่ “ศรีบุรพา” เขียนเรื่อง **ถูกผู้ขาย** ซึ่งก่อนเวลาที่ ม.จ. อากาศคำถึงตีพิมพ์ **ผิวเหลืองผิวขาว** ประมาณ ๓ ปี นั้น โดยทั่วไปแสดงให้เห็นว่ามีความนิยมในอาชีพรับราชการและมองอาชีพนี้ด้วยสายตาของผู้เห็นโลก และชีวิตว่าเป็นสิ่งทรงงามราบรื่น

อาชีพรับราชการซึ่งคนสมัยพระวิสุทธิ์ ฯ อาจถือเป็นความปรารถนาอันสูงสุดและรับมาโดยไม่ต้องตั้งคำถามว่าทำไมจึงรับนั้น เป็น

๑. ไม่มีหลักฐานแสดงว่า “ศรีบุรพา” เคยเป็นหรือกำลังเป็นข้าราชการในขณะที่เขียนเรื่อง **ถูกผู้ขาย** แต่ต่อมา “ศรีบุรพา” เขียนบทความชักชวนนักเขียนร่วมสมัยของเขาให้ลดการเขียนเป็นอาชีพ แทนที่จะเป็นเพียงงานอดิเรก เขาก็อ้างว่านักเขียนประสบความสำเร็จ เช่น หลวงวิจิตรวาทการนั้น สามารถมรดกได้สูงกว่าเงินเดือนของข้าราชการในตำแหน่งเท่าๆ เสียอีก แสดงให้เห็นว่าเขาถือตำแหน่งราชการเป็นเกณฑ์สำหรับเทียบความสำเร็จของคนดู Senanan, อ้างแล้ว, หน้า ๑๑๘
๒. ผู้เขียนบทความนี้ได้รับคำบอกเล่าดังกล่าวจากนักเขียนร่วมสมัยของ “ศรีบุรพา” ประกอบกับข้อเท็จจริงที่ว่านวนิยายนี้ได้รับการตีพิมพ์ซ้ำอย่างน้อย ๓ ครั้ง ในระยะเวลา ๒๖ ปี และในระหว่างนั้น อัสวินการละครได้ซื้อลิขสิทธิ์ไปทำบทละครด้วย ดู Senanan, อ้างแล้ว, หน้า ๘๘
๓. อากาศคำถึง ม.จ., อ้างแล้ว, หน้า ๑-๘

อาชีพที่คนสมัยกฤตบางคนมองดูอย่างพิลึก
พิเคราะห์ทั้งก่อนที่จะรับหรือกำลังรับอยู่

ในขณะที่คุณพระวิสุทธิฯ ปฏิบัติราชการ
ด้วยความพอใจและภูมิใจ กฤต กลับมองดู
หน้าที่ราชการของตนว่าเป็นพันธะที่ทำให้เขา
ขาดอิสรภาพ และน้อยหน้าผู้อื่น คุยราวกับ
ว่ารัฐบาลเป็นเจ้าหนี้ ใจแค้น และเผด็จการ
ในการที่ให้ทุกคนไปศึกษา แล้วบังคับให้
กลับมารับราชการด้วยเงินเดือนที่ไม่พอจะ
เลี้ยงตนอย่างสมฐานะ อย่าว่าแต่จะเลี้ยง
ครอบครัวด้วยเลย และหากนักเรียนทุนเหล่านี้นั้น
จะลาออกจากราชการแล้วทำงานอื่นไม่ว่า
ในหรือนอกประเทศ ก็จะต้องใช้เงินคืนพร้อม
ดอกเบี้ยราคาแพง^(๑)

ความนิยมในอาชีพราชการที่เปลี่ยนไป
นั้นขึ้นอยู่กับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปอย่างเห็น
ได้ชัดจากสมัยของคุณพระวิสุทธิฯ เป็นสมัย
ที่ประเทศไทยยังปกครองด้วยระบบสมบูรณา
ญาสิทธิราชย์ และอาจกล่าวได้ว่าเศรษฐกิจ
ของไทยแทบทั้งหมดขึ้นอยู่กับการกสิกรรม
ระบบราชการเป็นกลไกใหม่ of สังคมไทยถึง
สมัยของ ดร. กฤต ซึ่งเป็นสมัย “ประชาธิปไตย”
เป็นสมัยที่ประเทศไทยกำลัง “เร่งรัด
พัฒนา” เศรษฐกิจและอุตสาหกรรมเป็นการ
ใหญ่มี “ผู้เชี่ยวชาญ” จากต่างประเทศมาช่วย

เหลือมากมาย ระบบราชการกลายเป็นเครื่อง
จักรล้าสมัย ขาดการบำรุงรักษา ทำให้เต็ม
ไปด้วยสนิม ผู้อ่านคงจำได้ว่า ในระหว่าง
สองสมัยนี้ได้เกิดมีการเปลี่ยนแปลงอำนาจใน
การบริหารประเทศ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่ง
นำไปสู่การแย่งแย่งอำนาจระหว่างผู้บริหาร
ด้วยกันเองอีกหลายครั้ง การสั่นสะเทือนทาง
การเมืองในช่วงนั้นมีผลกระทบถึงระบบค่านิยม
ของในสังคมอย่างเห็นได้ชัดด้วยเช่นกัน

กฤตเกิดในช่วงหลัง พ.ศ. ๒๔๗๕ และ
ผู้อ่านจะสังเกตเห็นว่าทัศนคติของชนร่วมสมัย
ของกฤตที่มีต่อราชการและงานอาชีพนั้นแตกต่าง
กันออกไป

ชาวนาชาวสวนอยากให้ลูกหลานเป็นข้าราชการ
คนจีนอยากให้ลูกทำธุรกิจการค้า
“ผู้ดีเก่า” โดยทั่วไปมักไม่อยากจะเกี่ยวข้องกับ
ราชการ ส่วนพวกที่ศึกษาจนได้ปริญญาบัตร
ชั้นสูงมักไม่อยากจะทำราชการ เพราะรายได้สู้
ทำงานกับฝรั่งไม่ได้

มาโนชนนั้นเติบโตขึ้นมาภายหลังจากที่
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เปลี่ยนแปลงระบบการบริหารประเทศใหม่
โดยแบ่งหน่วยราชการออกเป็นกระทรวงต่างๆ
ถึงสิบสองกระทรวง ซึ่งมีจำนวนมากกว่าเดิม
ถึงเท่าตัว การหาคนมาบรรจุตำแหน่งราชการ

๑. ดุสิตานุการรับทุนไปศึกษาต่างประเทศของ ก.พ. หรือสัญญาการรับทุนของรัฐบาล จากกระทรวงทบวงกรม
ต่าง ๆ

จึงเป็นงานสำคัญยิ่งของรัฐบาลสมัยนั้น สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพได้หามาตรการสำหรับการคัดเลือกคนเข้ามารับราชการอบรมเป็นข้าราชการ และในการนี้ทำให้เกิดโรงเรียนข้าราชการพลเรือนขึ้น ผลของการเปลี่ยนแปลงระบบบริหารประเทศในครั้งนั้น และซึ่งจำเริญต่อมาจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทำให้เกิดชนชั้นใหม่ขึ้นในสังคมไทยนั่นคือ “ชนชั้นข้าราชการ” หรือ “ชนชั้นขุนนางใหม่”^(๑)

“ศรีบูรพา” เกิดปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ โศกนาฏกรรมและสำเร็จการศึกษาราวปลาย สมัยรัชกาลที่ ๖ เขียนเรื่อง **ลูกผู้ชาย** ในสมัยรัชกาลที่ ๗^(๒) สังคมไทยสมัยเหล่านั้นในสายตาของ “ศรีบูรพา” เป็นสังคมที่ให้โอกาสคนที่มีวิชาสร้างฐานะจากสามัญชนผู้ยากจนขึ้นไปเป็นขุนนางผู้มีเกียรติได้ โดยผ่านบันไดของราชการ และโดยมีการศึกษาเป็นเครื่องผูกมัด ด้วยเหตุที่ **ลูกผู้ชาย** เป็นหนังสือที่ผู้อ่านนิยมมากในสมัยนั้น ดังกล่าวแล้วเราอาจเชื่อ

ได้ว่า คนอ่านจำนวนหนึ่งอาจได้รับกำลังใจจากชีวิตของมาโนช ลูกผู้ชายผู้สร้างตนเองจากสามัญชน ไปเป็นขุนนางผู้มีเกียรติเป็นที่นับหน้าถือตาของคนทั่วไป พร้อมทั้งด้วยทรัพย์สินสมบัติข้าทาสบริวาร บุตรภรรยา ส่วนปัจจุบันเรามองเห็นได้ชัดว่า ความนิยมในอาชีพราชการลดลงในหมู่คนมีวิชา เช่น ดร. กฤต ผู้ซึ่งเคยคิดจะลาออกจากราชการไปทำงานอื่นซึ่งจะนำมาซึ่งหลักประกันทางเศรษฐกิจและสังคม ได้ดีกว่าอาชีพราชการ การลาออกจากราชการของอาจารย์ในมหาวิทยาลัย และข้าราชการหน่วยอื่นเพื่อไปทำงานกับบริษัท หรืองานส่วนตัว หรือทำงานกับ “ฝรั่ง” เป็นปรากฏการณ์จริงอย่างหนึ่งในสังคมปัจจุบันของเรา นอกจากนั้นผู้เขียน **ดร.ลูกทุ่ง** นั้นเป็นผู้เคยมีอาชีพรับราชการมานาน และในหลายหน้าที่ได้พบปะติดต่อกับเกี่ยวข้องกับคนหลายชนิดหลายประเภทในสังคมไทยทั้งก่อนเปลี่ยนแปลงอำนาจในการปกครองเมื่อ ๒๔๗๕ จนถึงปัจจุบัน^(๓) ย่อมมี

๑. อ่านรายละเอียดเกี่ยวกับกำเนิดของ “ชนชั้นข้าราชการ” ในวิทยานิพนธ์ ของ Tej Bunnag ชื่อ “The Provincial Administration of Siam from 1892 to 1915 : A Study of the Creation, the Growth, the Achievements, and the Implications for Modern Siam, of the Ministry of the Interior under Prince Damrong Rachanuphap” (University of Oxford ; 1968), หน้า 11-18, 148-149, และ 355-357.
๒. อ่านประวัติของ “ศรีบูรพา” จาก *ชีวิตการต่อสู้ของกุลหลาบ สายประดิษฐ์, จรัส รัตนวรรณ (รวบรวม) (กลุ่มเผยแพร่สังคมนิยม : ทำพระจันทร์, ๒๕๑๓) และ Senanan, อังแล้ว, หน้า ๑๕๓-๑๕๔*
๓. อ่าน บุญเหลือ เทพสุวรรณ, ม.ล., *ความสำเร็จและความล้มเหลว, (สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย : ๒๕๑๖)* ซึ่งเป็นอดีตชีวประวัติของผู้เขียน **ดร. ลูกทุ่ง**

โอกาสมองเห็นความแตกต่างทางด้านค่านิยม
ของประเทศต่าง ๆ และด้วยเหตุที่ผู้อ่านใน
ปัจจุบันเป็นความร่วมมือทั้งของ “บุญเหลือ”
และของ เรื่อง **ดร. ลูกทุ่ง** ผู้อ่านย่อมสังเกต
เห็นได้ไม่ยากว่า “บุญเหลือ” ได้บันทึกข้อ
เท็จจริงส่วนหนึ่งของสังคมไทยไว้ในนวนิยาย
เรื่อง **ดร.ลูกทุ่ง** นั่นคือ ส่วนที่เกี่ยวกับค่า
นิยมทางสังคม ในด้านที่เกี่ยวกับอาชีพรับ
ราชการ

เมื่อเปรียบเทียบกับ **ลูกผู้ชาย** แล้วผู้
เขียนบทความนี้เห็นว่าในช่วงครึ่งศตวรรษที่
ผ่านมานี้ ค่านิยมในอาชีพราชการของคน
ไทยมีแนวโน้มเปลี่ยนไปจากการที่คนหนุ่มที่
สำเร็จการศึกษาจากสถานศึกษาสมัยใหม่เมื่อ
ก่อน พ.ศ. ๒๕๐๕. ส่วนหนึ่งยึดเอาราชการ
เป็นสัมมาอาชีพโดยอัตโนมัติและอีกส่วนหนึ่ง
มองอาชีพราชการในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์
แห่งความสำเร็จในชีวิตมาเป็นว่าคนหนุ่มสาว
สมัยปัจจุบัน ส่วนหนึ่งมองอาชีพรับราชการ
ด้วยสายตาที่มีเครื่องหมายคำถาม และบาง

กลุ่มก็ไม่ได้ถืออาชีพนี้เสียด้วยซ้ำ ผู้เขียน
บทความนี้เชื่อว่าค่านิยมที่เปลี่ยนไปนั้นขึ้นอยู่กับ
สภาพของสังคมเป็นประการสำคัญ และ
“ศรีบูรพา” กับ “บุญเหลือ” ได้แสดงให้เห็น
อย่างชัดเจนทั้งทางอ้อมและทางตรง (ไม่ว่า
ท่านทั้งสองจะตั้งใจหรือไม่ก็ตาม) ว่านวนิยาย
สองเรื่องของท่านนี้ได้สะท้อนและ หรือ บัน-
ทึก ความรู้สึก ความคิด และค่านิยมทางสังคม
ของตัวท่านและของความร่วมมือของเรื่องไว้
ด้วย

ผู้เขียนบทความนี้เห็นว่าผู้อ่านที่สนใจ
ประวัติศาสตร์จะได้รับความรู้เรื่อง ความคิด
ความรู้สึก และค่านิยมของคนในสมัยและ
สังคมต่างๆ เพื่อช่วยให้เกิดจินตนาการสำหรับ
เข้าใจการกระทำ ของคน และเหตุการณ์ ใน
สมัยและสังคมนั้นๆ ได้ดีขึ้น ไม่ใช่ด้วยการ
ศึกษาตำราประวัติศาสตร์ หรือหลักฐานทาง
โบราณคดีเท่านั้น แต่ด้วยการอ่านนวนิยาย
บางชนิดอย่างพิถีพิถันก็พอ